

Viime vuosien palkkaratkaisut, ansiokehitys, osto- voima ja kilpailukyky

Viimeaikaiset kokemukset osoittavat, että liittokohtaiset palkkaratkaisut voivat olla sekä ”kalliita” että ”maltillisia”. Siirtyminen lähes jatkuvien neuvotteluiden malliin ja korotusten eriytyminen toimialoittain asettaa haasteita perinteisille makrotason palkka- ja kustannuskehitystä kuvaaville mittareille.

Pekka Sinko
Ekonomisti
Talousneuvoston sihteeristö
Valtioneuvoston kanslia
pekka.sinko@vnk.fi

Syksyllä 2007 päädyttiin liittokohtaiseen palkkakerrokseen lähinnä työnantajien voimakkaan, alakohtaisia sopimuksia puoltaneen näkemyksen ansiosta. Tämä merkitsi luopumista perinteisestä keskitettyjen tulosopimusten mallista, jota työntekijäkeskusjärjestöt olisivat edelleen pitäneet parempana¹. Ennen neuvottelukierrosta ja myös sen jälkeen työnantajat korostivat tarvetta lisätä palkanmuodostuksen toimiala- ja yritystason jous-

¹ Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta työehdoista on 1990- ja 2000-luvuilla sovittu keskusjärjestötason neuvotteluissa, joihin myös valtiolta on tavalla tai toisella osallistunut.





Pekka Sinkon mielestä palkkaratkaisujen eriytyminen korostaa tarvetta hajauttaa myös vaikutusarviointissa käytettäviä indikaattoreita sektori- ja toimialatasolle.

toja, joihin perinteinen keskitetty sopimusjärjestelmä ei heidän näkemyksensä mukaan tarjonnut riittäviä edellytyksiä. Makrotason koordinaation ajateltiin ilmeisesti hoituvan ns. palkka-ankkurimalin² avulla, jossa neuvottelukierroksen avaavat avoimen sektorin liitot määrittelisivät palkanormin myös muille aloille.

Kemianteollisuuden ja teknologiateollisuuden kesällä 2007 sopimat korotukset loivat muille aloille viitekehysten, joka kuitenkin monella taholla ylitettiin selvästi. Sopimusratkaisulle leimaa-antava piirre oli palkankorotusten tason nousu neuvottelukierroksen edetessä. Kaikkiaan sopimuskorotukset muodostuivat selvästi suuremmiksi kuin miin edeltävän kymmenvuotiskauden aikana oli totuttu. EK:n palvelualoilla palkankorotukset olivat keskimäärin 4,8 prosenttia ja teollisuudessa keskimäärin 3,9 prosenttia vuodessa. Kunnissa ja valtiolla ratkaisu nosti palkkoja sopimuskauden aikana keskimäärin 5,1 prosenttia vuodessa.

Kuntasektorin neuvottelut olivat erityisen vaikeat. Tuoreessa muistissa ovat Tehyn ja kuntatyönantajan erimielisyydet ja niihin liittynyt joukkokirtisanoutumisuhka. Neuvottelukierrok-

² Ks. lähemmin esim. Mustonen (2008).

Vuoden 2007 liittokierroksella sopimuskorotukset olivat selvästi totuttua isompia.

sen seurauksena yritys kohtaisten erien osuus palkankorotuksista nousi huomattavasti, mikä oli ollut yksi työnantaja puolen etukäteen julkilausutuista tavoitteista. Sopimuskorotukset perustuivat kuitenkin edelleen pääosin yleiskorotuksiin ja olivat hajautumisesta huolimatta suhteellisen yhtenäisiä. Merkittävää eriytymistä alakohtaisen tuottavuuden tai suhdannekehityksen mukaan ei tapahtunut. Merkitsevä pantavaa oli julkisen sektorin ”palkkajohtajuus”, joka ainakin osittain heijastui myös yksityisen palvelualan ratkaisuihin.

Sopimuskausien pituudet sen sijaan eriytyivät ajoittain jonkin verran, vaikka suurin osa sopimuksista sovittiin päättymään vuoden 2010 alkupuolella. Monilla aloilla sovittiin aikaisempaa joustavammista työaikajärjestelyistä, muun muassa pidemmistä työajan tasoittumisjaksoista, työaikapankeista ja ylityömääräysten yksinkertaistamisesta. Useissa sopimuksissa myös laajennettiin mahdollisuuksia sopia työaikajärjestelyistä paikallisesti (VNK 2009).

Vuosien 2009–2010 palkkanuovottelut

Vuoden 2008 kuluessa kävi vähitellen ilmi, että edellisen vuoden palkkaratkaisut oli tehty liian optimististen tulevaisuuskuvioiden vallitessa. Kansainvälinen

finanssikriisi eskaloitui globaaliksi taantumaksi, joka heijastui väistämättä myös Suomen reaalityalouteen. Keväällä 2009 keskusteltiin julkisuudessa jälleen keskitetyn palkkaratkaisun tarpeesta. STTK:n ehdotus keskitetystä ratkaisusta yhdistettynä ”nollakorotuksiin” sai tukea maan hallitukselta, varauksellisesta kannatuksesta muualla työntekijäpuolella ja tyrmäyksen työnantajilta³.

Vuoden 2009 syksyllä neuvotteluihin lähdettiin siis jälleen liittopohjalta mutta hyvin erilaisissa tunnelmissa kuin pari vuotta aikaisemmin. Talous oli alkuvuodesta sukeltanut ennätyksellisen nopeasti, ja vaikka pahimman arvioitiin yleisesti jo olevan ohitse, viennin elpymisen oletettiin tapahtuvan hitaasti ja työttömyyden nousevan viiveellä vielä pitkälle seuraavan vuoden puolelle. Vaikka ennen kierroksen alkua ja sen kuluessakin tehtiin keskusjärjestötason tunnusteluja yhteisen palkkakoordinaation yhdistämiseksi liittotason ratkaisuun, asiassa ei päästy yksimielisyyteen. Yksityisellä puolella hallitseva EK sen sijaan pyrki ja ilmeisesti onnistuikin melko tehokkaasti koordinoimaan työnantajapuolen linjauksia neuvottelupöydissä.

Neuvottelukierroksen päänavaajana toimi teknologiateollisuus, jossa saatiin aikaan sopimusratkaisu 20.8.2009. Sopimuksen kustannusvaikutus oli ensimmäisenä vuonna 0,5 prosenttia. Palkankorotusten suuruudesta oli määrä sopia työpaikkakohtaisesti tai – milloin tässä ei määrääikaan mennessä onnistuta – toteuttaa korotukset puolen prosentin yleiskorotuksena. Taloustilanteen epävarmuus ja ”huono näkyvyys” lienee vaikuttanut siihen, että kolmivuotisen sopimuksen ensimmäiset palkkojen tarkistusneuvottelut sovittiin aloitettaviksi jo vajaan vuoden kuluttua. Tästä ”yksi plus”-mallista tulikin kierroksen edetessä varsin yleinen.

³ Ks. esim. YLE:n uutisointi 16.–18.3.2009.

Yksityisellä sektorilla solmittiin elokuun 2009 ja kesäkuun 2010 välisenä aikana yhteensä noin 230 yleissitovaa työehtosopimusta. Näiden uusien sopimusten piirissä oli EK:n arvion mukaan kesäkuun lopussa 2010 sen jäsenyrityksissä noin 1 055 000 palkansaajaa eli 96 prosenttia jäsenyritysten koko henkilöstöstä. Avoinna oli vielä noin 40 sopimusta, joiden piirissä on noin 40 000 EK:n jäsenyritysten työntekijää. Yleissitovuus nostaa EK:n alaisten sopimusten piirissä olevien työntekijöiden kokonaismäärän lähes 1,5-kertaiseksi suhteessa edellä mainittuihin lukuihin. Karkeasti arvioiden yksityisellä sektorilla uusien sopimusten piirissä oli näin ollen likimain 1,5 miljoonaa palkansaajaa ja uutta sopimusta vailla vielä noin 60 000 palkansaajaa.

Yksityisen sektorin uusien työehtosopimusten kustannusvaikutus on keskimäärin 0,7 % vuodessa ja palkankorotukset keskimäärin 0,9 % vuodessa. Sopimuskaudet ovat kohtuullisen pitkiä, keskimäärin runsaat 2 vuotta. Palkkaratkaisujen osalta sopimusten keskipituus on kuitenkin lyhyempi eli runsaan vuoden. Kesällä 2010 aloitettiinkin jo monilla aloilla neuvottelut syksyn 2010 palkkaratkaisuista. Mm. teknologiateollisuuden seuraavat neuvottelut ovat tätä kirjoitettaessa jo käynnistyneet⁴.

Kunta-alan neuvottelut saatiin valtaosin päätökseen helmikuun 2010 puolivälissä⁵. Uudet virka- ja työehtosopimukset ovat voimassa vuoden 2011 loppuun, mutta ne voidaan kuitenkin irtisanoa päättymään jo helmikuun lopussa 2011. Sopimusten palkankorotukset kohdistuvat vuodelle 2010. Sopimusratkaisu nostaa kunta-alan työvoimakustannuksia vuonna 2010 keskimäärin 0,9 %. Muut

⁴ Teknologiateollisuus sopi seuraavista palkankorotuksista Metallityöväen Liiton ja ylempien toimihenkilöiden YTN:n kanssa 16.8.2010. Sopimuksen kustannusvaikutus on 1,5 prosenttia.

⁵ Mm. Tehyn kanssa uuden KVTES:n soveltamisesta sovittiin vasta kesäkuussa 2010.

mahdollisesti sovittavat palkantarkistukset voivat tulla voimaan aikaisintaan toukokuun alussa 2011 ja niistä neuvotellaan keväällä 2011.

Valtion keskustason virka- ja työehtosopimus kaudelle 2010–2012 allekirjoitettiin maaliskuun lopulla 2010. Sopimus ulottuu vuoden 2012 helmikuun loppuun ja koskee noin 88 000 valtion virkamiestä ja työntekijää. Sopimuksen sisältävät palkankorotukset kohdistuvat vuodelle 2010. Neuvottelutulokseen sisältävät 0,55 prosentin suuruinen yleiskorotus maaliskuun alusta 2010 lukien sekä paikallinen 0,43 prosentin suuruinen virastoerä syyskuun alusta 2010 lukien. Neuvottelutuloksen tasoa korottava vaikutus on 0,98 prosenttia. Sopimukseen sisältyy lauseke, jonka mukaan osapuolet tarkastelevat sopimusta tammi-kuun loppuun 2011 mennessä. Sopimus voidaan irtisanoa päättymään helmikuun lopussa 2011.

Varsin maltillisesta yleislinjasta huolimatta tälläkin kertaa liittokierroksen edetessä oli havaittavissa korotustason lievästi nouseva trendi. Tämä liittyyneen kuitenkin pikemminkin talousnäkymien parantumiseen ja neuvottelujärjestykseen kuin varsinaiseen liittojen väliseen palkkakilpailuun. Yksityisellä sektorilla seuraava neuvottelukierros on käynnistynyt jo ennen kuin edellistä on saatu kokonaisuudessaan päätökseen. Kun julkisen sektorillakin ollaan palaamassa neuvottelupöytään jo ensi talvena, perinteinen ”neuvottelukierroksen” käsite on hämärtyneessä ja menettämässä merkitystään. Ainakin tällä haavaa Suomessa näytetään siirtyvän enemmän tai vähemmän jatkuvien palkaneuvotteluiden malliin⁶.

⁶ Havainto liittyyneen osittain taloudelliseen kehitykseen viime aikoina sisältyneeseen poikkeuksellisen suureen epävarmuuteen, joka on luonut paineita sopimuskausien lyhentymiselle. Jatkuessaan suuntauksella voi olla periaatteessa mielenkiintoisia implikaatioita reaali-palkkojen joustavuudelle ns. porrastettujen sopimusten teorian valossa (ks. esim. Taylor 1979).

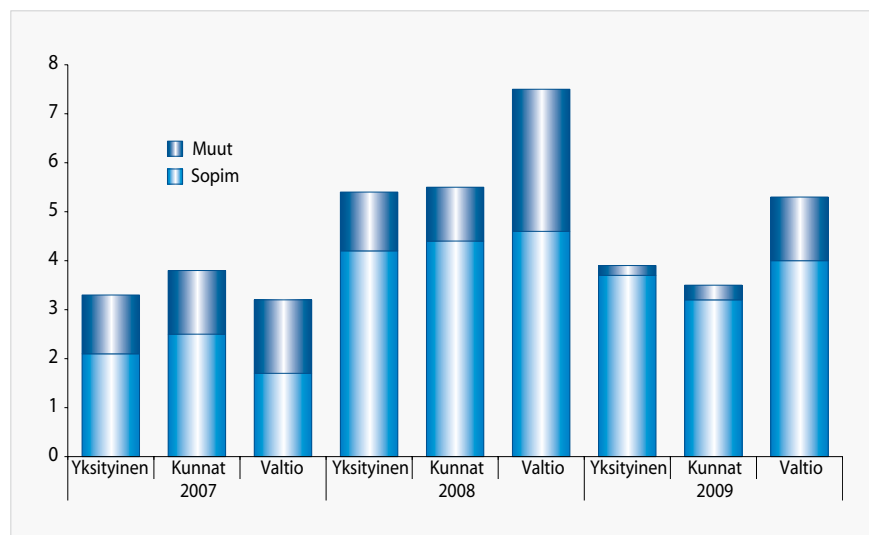
Ansiokehitys ja ostovoima

Sopimuskorotukset ovat merkittävä mutta eivät ainoa palkansaajien ansiokehitykseen vaikuttava tekijä. Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan⁷ raportoinnissa kokonaisansioiden kehitystä kuvataan Tilastokeskuksen laatiman ansiotasoindeksin avulla. Ansio- tasoindeksin kehitys voidaan edelleen jakaa sopimuskorotusten ja muiden eli ns. rakenteellisten tekijöiden vaikutukseen. Esimerkki jälkimmäisistä tekijöistä on henkilöiden siirtyminen eri vaatavuustason tehtäviin, mutta myös sopimuksia suuremmat palkankorotukset (ns. liuku- ma).

Palkansaajien kokonaisansiot nousivat ansiotasoindeksillä mitaten keskimäärin 3,4 prosenttia vuonna 2007 ja 5,5 prosenttia vuonna 2008. Tästä sopimusko-

⁷ Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunta (”Tukuseto”) on Valtioneuvoston kanslian v.2008 asettama elin, joka laatii taloudellisia selvityksiä ja laskelmia työ- ja virkaehtosopimusneuvotteluja sekä päätöksentekoa varten. Sen edeltäjä oli Tulopoliittinen selvitystoimikunta (”Tuposeto”).

Kuvio 1. Ansiokehitys pääsektoreilla sekä sen jakaantuminen sopimuskorotuksiin ja muihin tekijöihin vuosina 2007–2009.



Lähde: VNK (2010)

Eri sektorien ansiokehitykset poikkeavat toisistaan enemmän rakenteellisten tekijöiden kuin sopimuskorotusten takia.

rotusten osuus oli 2,1 prosenttia vuonna 2007 ja 4,2 prosenttiyksikköä vuonna 2008. Vuonna 2009 vastaavat koko talouden tason luvut olivat 3,9 ja 3,7 prosenttia. Kun ansiotasoindeksin vuosimuutos on 2000-luvulla vaihdellut neljän prosentin molemmin puolin, voidaan todeta, että vuosi 2008 oli ansiokehityksen osalta poikkeuksellisen hyvä.

Kuviossa 1 ansiotasoindeksin eri komponenttien kehitystä on tarkasteltu pääsektoreittain (yksityinen, kunnat, valtio). Kuvion valossa ansiokehityksen erot sek-

toreittain näyttäisivät liittyvän enemmän rakenteellisiin tekijöihin kuin eroihin sopimuskorotuksissa. Erityisesti valtiosektorilla vuosien 2008 ja 2009 rakenteelliset tekijät olivat merkittäviä ja nostivat kokonaisansiokehityksen selvästi yksityistä ja kuntasektoria vahvemmaksi. Merkillä pantavaa on, että yksityisellä sektorilla ja kunnissa rakenteelliset tekijät näyttäisivät olleen myötäsyklisiä eli pienentyneen sitä mukaa kuin taloudellinen tilanne heikkeni⁸. Ansiotason kehitys eriytyi jonkin verran myös yksityisen sektorin sisällä, toimialoittain. Vuonna 2008 toimialakohtaisen ansiokehityksen vaihteluväli oli 5–7 prosenttia ja vuonna 2009 hieman suurempi, 3–6 prosenttia.

Vuonna 2010 ansioiden nousun arvioidaan hidastuvan. Arviolta noin puolet ansiotasoindeksin noususta vuonna 2010 aiheutuu edellisellä neuvottelukierroksella sovittujen palkankorotusten ajoitumisesta vuoden 2009 lopulle⁹. Myös vuonna 2010 korotetaan eräiden alojen palkkoja vanhojen työehtosopimusten perusteella. Kaikkiaan ansiotason ennakoidaan nousevan vuonna 2010 vain 2,6 prosenttia, josta sopimuskorotusten osuus on prosentin luokkaa¹⁰.

Palkkasopimusten kokonaistaloudellisia vaikutuksia on perinteisesti arvioitu ns. ostovoiman muutoksella. Ostovoima kasvaa keskipalkan noustessa tai työpanoksen kasvaessa¹¹. Sitä vähentää puo-

lestaan kuluttajahintojen nousu. Lisäksi ostovoimaan vaikuttavat palkansaajien saamien tulonsiirtojen ja palkkatulon veroasteen kehitys. Yksi peruste tämän tyyppisen mittarin käytölle on löydettävissä järjestäytyneitä työmarkkinoita kuvaavista teoreettisista malleista, joissa reaalisien palkkasumman kasvattamisen oletetaan usein olevan ammattiliiton neuvottelutavoite tai ainakin osa sitä (ks. esim. Booth 1995). Itse ostovoimaa kiinnostavampi on ehkä kuitenkin sen kehityksen erottelu ansioihin, työllisyyteen, hintoihin ja tulonsiirtoihin (ml. verot). Mielenkiinto tällaista hajotelmaa kohtaan on korostunut erityisesti keskitettyjen ratkaisujen aikakaudella, kun veropäätökset on osittain kytketty palkkaratkaisuihin.

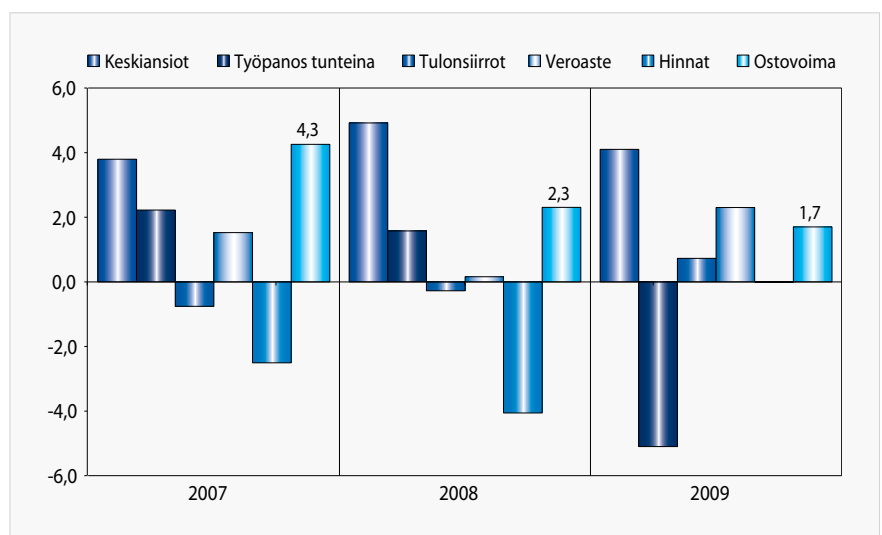
Kuviossa 2 on esitetty ostovoiman ja sen eri komponenttien kehitys vuosina 2007–2009. Vuonna 2007 palkansaajien ostovoima kasvoi 4,3 prosenttia. Vaikka keskiansioiden nousu nopeutui vuonna 2008, palkansaajien ostovoiman kasvu hidastui inflaation voimistumisen ansiosta ja ostovoima lisääntyi keskimäärin 2,3 prosenttia vuonna 2008.

Vuonna 2009 palkansaajien ostovoima lisääntyi vain 1,7 prosenttia, mikä on vähemmän kuin kertaakaan aiemmin vuoden 2000 jälkeen. Näin siitä huolimatta, että keskiansioiden nousu oli vuosikymmenen nopeinta ja inflaatiokin painui vuositasolla lähelle nollaa. Syy ostovoiman alentumiseen olikin tunneissa mitatun työpanoksen voimakas supistuminen globaalien talouskriisien seurauksena. Vuoden 2009 osalta on syytä huomioda, että täysipäiväisesti työssä olleiden palkansaajien ostovoimakehitys oli laskelmien valossa erittäin vahva, laskennallisesti 7 prosentin luokkaa¹². Näin siksi, että niin tulonsiirtojen kuin verotuksenkin vaikutus oli positiivinen ja inflaatio jäi käytännössä nolnaan. Havainto korostaa ostovoiman rajoituksia tyypillisen palkansaajan toimeentulon kuvaajana, vaikka sitä ainakin julkisuudessa usein niin tulkitaan.

Puutteistaan huolimatta ostovoiman voidaan ajatella olevan informatiivisem-

¹² Ostovoimalaskelmasta ei voida suoraan päätellä täysiaikaisesti työskentelevien ostovoiman muutosta, koska heidän ansiokehityksensä poikkeaa keskiansion kehityksestä.

Kuvio 2. Palkansaajien ostovoiman kehitys ja eri osatekijöiden vaikutus vv. 2007–2009.



Lähde: VNK (2010)

⁸ Kuvion 1 tulkintoihin on suhtauduttava varauksin siltä osin, että sopimuskorotuksen ja muiden tekijöiden tilastoinnissa on eroja pääsektoreiden välillä. Mm. valtiolla osa sopimuskorotuksista kirjataan muihin tekijöihin, ks. lähemmin VNK (2010).

⁹ Tämä näkyy vuositasoindeksin luvuissa vuoden 2010 ansiotason nousuna ns. "palkkaperinnön" muodossa.

¹⁰ Arvio perustuu valtiovarainministeriön ke-säkuun 2010 suhdanne-ennusteeseen ja on riippuvainen mm. syksyn 2010 palkkaratkaisuja koskevista oletuksista.

¹¹ On syytä huomata, että keskiansioiden kehitys ei välttämättä täysin vastaa ansiotasoindeksin kehitystä.

Kokoaikaisten palkansaajien ostovoiman kasvu oli vuonna 2009 erittäin voimakasta, vaikka se ei sitä keskimäärin ollutkaan.

pi oloissa, joissa palkankorotukset ovat sektoreittain ja toimialoittain yhteneväisiä. Eriytyvä palkanmuodostus korostaa tarvetta seurata myös reaaliensiodien kehitystä hajautetummin. Tulo- ja kustannuskehityksen seuranta-toimikunnan edellisessä raportissa on otettu askel tähän suuntaan tarkastelemalla ostovoiman kehitystä eri sosioekonomisissa ryhmissä (VM 2009). Tätä kehitystyötä olisi tarpeen jatkaa kohti palkansaajien ostovoiman sektori- ja toimialakohtaista seuranta.

Kansainvälinen vertailu ja kilpailukyky

Palkkaratkaisujen arviointiin on perinteisesti liittynyt myös jonkinasteinen kansainvälinen ulottuvuus. Taus-talla on ajatus, että työkustannukset ovat keskeinen Suomen kaltaisen pienen avotalouden kansainvälistä hintakilpailukykyä ja vientimenestystä paaluttava tekijä. Liian nopea kustannuskehitys kostautuu hintojen nousupaineena ja kotimaiseen tuotantoon kohdistuvan kysynnän laskuna tai kannattavuuden heikkene-misenä¹³. Ennen kuin palkkaratkaisuista päästään avoi-men sektorin kilpailukykyyn, on kuitenkin oikaistava monta mutkaa ja tehtävä kohtalaisen rohkeita oletuk-sia.

Ensinnäkin työkustannukset ovat vain yksi – joskin usein merkittävä – kustannuserä, jonka osuus suhteessa pääomapanokseen ja välituotteisiin vaihtelee tuotannonalasta ja teknologiasta riippuen. Toiseksi, työkustannusten osuus teollistuneiden maiden välisen kaupan tuotantokustannuksista on pitkällä aikavälillä

¹³ Pienen maan tuottajien ajatellaan yleensä olevan avoimella sektorilla hinnanottajia, jolloin ensisijainen vaikutuskanava on kannattavuuden heikentyminen.

Yksikkötyökustannukset, palkanormi ja työtulo-osuus

Kun merkitään kokonaistuotannon (BKT) volyymia kirjaimella Y ja kokonaistyöpanosta (vaikkapa tunneissa mitattuna) kirjaimella L , yksikkötyökustannukset voidaan määritellä seuraavasti

$$u_{lc} = \frac{w}{x} \quad (1)$$

missä $w = C / L$ on keskimääräisen nimellinen työkustannus sisältäen $C =$ palkat ja muut työkustannukset ja $x = Y / L$ on työn tuottavuus eli BKT työyksikköä kohden. Usein ollaan eri syistä kiinnostuneita yksikkötyökustannusten muutoksista suhteessa yleiseen hintakehitykseen tai tuottajahintoihin. Tätä silmällä pitäen voidaan määritellä *reaaliset yksikkötyökustannukset* seuraavasti

$$ru_{lc} = \frac{w}{Px} \quad (2)$$

missä P on jokin yleistä hintakehitystä kuvaava indeksi. Olettamalla, että P kuvaa kokonaistuotannon hintaa (ns. BKT-deflaattoria), voidaan yllä olevia määritelmiä sekä yhtälöä (2) hyödyntämällä esittää reaaliset yksikkötyökustannukset muodossa

$$ru_{lc} = \frac{wL}{PY} \quad (3)$$

Kaavasta (3) nähdään, että näin määriteltynä reaalisten yksikkötyökustannusten kehitys vastaa työn tulo-osuuden kehitystä koko talouden tasolla. Onhan yhtälön 3 oikealla puolella työvoimakustannukset jaettuna kokonaistuotannon arvolla, joka vastaa kaikkia tuloja. Reaalisten yksikkötyökustannusten pohjalta määritelty kilpailukyvyyn säilyttävä *palkanormi*, jonka mukaan nimellisten työkustannusten nousu ei saa ylittää hintatason (P) ja tuottavuuden (x) muutosten summaa, johtaa siis joko *työn tulo-osuuden* alentumiseen tai säilymiseen vakiona. Edellytyksenä relaatiolle on, että hintatason mittarina käytetään nimenomaan BKT-deflaattoria. Mikäli yleinen hintataso määritellään kuluttajahintaindeksin avulla voi normin noudattaminen esim. vaihtosuhteen heikentyessä johtaa avoimen sektorin kannalta ”liian korkeisiin” palkankorotuksiin ja työn tulo-osuuden kasvuun.

Viimeisten 10 vuoden aikana yksikkötyökustannukset ovat Suomessa nousseet vain hieman nopeammin kuin euroalueella keskimäärin.

ollut laskussa. Toisaalta kansainvälisesti liikkuvan pääoman oloissa suhteellisen samankaltaisten ja verrannollista teknologiaa käyttävien maiden osalta pääoma- ja välituotteiden hintakehitys on melko samankaltaista. Tällaisessa tilanteessa voidaan kohtuudella olettaa, että nimenomaan työkustannusten kehitys nousee hintakilpailukyvn kannalta ratkaisevaksi.

Reaalimaailmassa työpanoksen hinnan muutoksiin liittyy samanaikaista, työn tuottavuuteen vaikuttavaa teknologista kehitystä, joka muuttaa em. yksinkertaistettua asetelmaa. Työn tuottavuuden kohoaminen luo periaatteessa tilaa työpanoksen hinnan nousulle hintakilpailukykyä heikentämättä (ks. oheinen tietolaatikko). Tämän huomioon ottamiseksi työn hinnan mahdollisia kilpailukykyvaikutuksia on perinteisesti arvioitu ns. *yksikkötyökustannusten* avulla¹⁴. Ideana on, että vain tuottavuuskasvun ylittävä työkustannusten nousu

¹⁴ Yksikkötyökustannus tarkoittaa tuotetta (BKT-) yksikköä kohden laskettua työkustannusta. Kansainvälistä vertailua varten yksikkötyökustannukset on ilmaistava samassa valuutassa, jolloin palkkojen ja tuottavuuden ohella myös valuuttakurssien muutokset vaikuttavat niiden kehitykseen. Vertailun rajaaminen Euroalueen sisälle poistaa valuuttakurssimuutosten vaikutuksen tuloksiin

nostaa yksikkötyökustannuksia ja heikentää hintakilpailukykyä. Yksikkötyökustannusten onkin tutkimuksissa havaittu selittävän maiden menestymistä vientimarkkinoilla, joskaan empiirinen evidenssi ei ole kovin vahvaa (ks. esim. Carlin ym. 2001).

Eurostatin julkaisema tilasto työntekijää kohden lasketuista palkansaajakorvauksista tarjoaa mahdollisuuden verrata työkustannusten kehitystä kansainvälisesti, euroalueen sisällä. Viimeksi kuluneen kymmenvuotiskauden aikana 1999–2009 palkansaajakorvaukset ovat nousseet Suomessa keskimäärin 3,3 prosenttia vuodessa. Euroalueen maiden keskiarvo on samaan aikaan ollut 2,4 prosenttia vuodessa (taulukko 1). Suomea ripeämpää työkustannusten kasvu on euromaista ollut Espanjassa (3,4) ja Alankomaissa (3,9).

Rajattaessa tarkastelu vuosiin 2007–2009 kuva on samansuuntainen. Suomen keskimääräinen palkansaajakorvausten nousuvauhti on kuitenkin hieman kohonnut ollen 3,7 prosenttia, kun puolestaan Euroalueen keskiarvo on pysynyt 2,4 prosentissa. Suomea nopeammin palkansaajakorvaukset ovat vuosina 2007–2009 keskimäärin Alankomaissa (3,9), Itävallassa (4,0) ja Espanjassa (4,6). Vuonna 2008 palkansaajakorvausten nousuvauhti oli Suomessa Espanjan jälkeen euroalueen nopeinta.

Kun edellä mainitut luvut suhteutetaan työntekijää kohden lasketun tuot-

tavuuden kehitykseen, saadaan maittain vertailtavissa oleva arvio yksikkötyökustannusten kehityksestä. Koska tuotos työntekijää kohden on kasvanut Suomessa nopeammin kuin euroalueella keskimäärin, yksikkötyökustannusten kasvuvauhtien välinen ero on pienempi kuin työkustannusten kohdalla. Suomessa yksikkötyökustannukset ovat vuosina 1999–2009 nousseet keskimäärin 2,1 prosenttia vuodessa eli vain hieman nopeammin kuin euroalueella keskimäärin (1,9). Kehitys on hyvin linjassa sen yleisemmän havainnon kanssa, että yksikkötyökustannusten kehityserot maiden välillä ovat pienempiä kuin erot työkustannusten kehityksessä (van Ark et al., 2005).

Vuosien 2007–2009 osalta tilanne on Suomen kannalta huonompi johtuen paitsi nopeammasta kustannuskehityksestä myös erityisen voimakkaasta tuotannon ja tuottavuuden laskusta vuonna 2009¹⁵. Kun yksikkötyökustannukset nousivat euroalueella keskimäärin 2,9 prosentin vuosivauhtia, nousivat ne Suomessa samaan aikaan peräti 4,7 prosenttia vuodessa. Nousuvauhti oli Suomessa euroalueen nopeinta¹⁶. Keskimääräistä

¹⁵ Suomen osalta työntekijää kohden lasketun tuottavuuden alenemista voimisti se havaittu kehityssuunta, että työntekijöiden lukumäärää ei taantumassa sopeutettu alaspäin yhtä voimakkaasti kuin aiemmin.

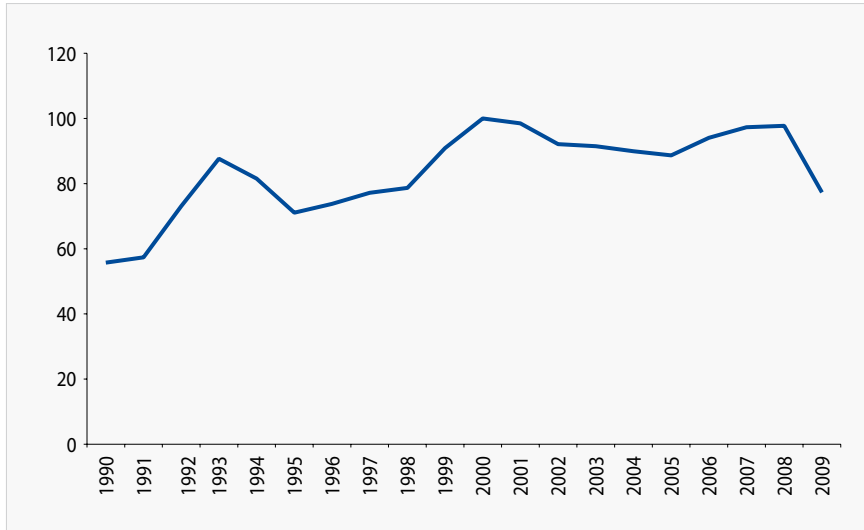
¹⁶ Likimain samaan ylsivät kuitenkin myös Italia (4,7), Alankomaat (4,5) ja Itävalta (4,3).

Taulukko 1. Palkansaajakorvaukset (nimelliset) ja tuottavuus työntekijää kohden sekä niistä laskettu yksikkötyökustannus Suomessa ja Euroalueella, prosenttimuutos edellisestä vuodesta annetulla ajanjaksolla keskimäärin.

		1999–2009	2007	2008	2009
Palkansaajakorvaukset	Suomi	3,3	3,7	5,1	2,4
	Euroalue	2,4	2,5	3,2	1,4
Tuottavuus työntekijää kohden	Suomi	1,2	2,7	-0,3	-4,9
	Euroalue	0,5	0,9	-0,2	-2,3
Yksikkötyökustannukset	Suomi	2,1	0,9	5,5	7,7
	Euroalue	1,9	1,6	3,4	3,8

Lähde: VNK (2010).

Kuvio 3. 15 tärkeimmän OECD-kauppakumppanin markkinaosuuksilla painotetut tehdasteollisuuden yksikkötyökustannukset suhteessa Suomen vastaaviin kustannuksiin vv. 1990–2009 (2000=100). Kun käyrä laskee, kustannukset kohoavat Suomessa nopeammin kuin vertailumaisessa.



Lähde: VNK (2010)

nopeampi yksikkötyökustannusten nousu näkyy myös vertailtaessa tehdasteollisuuden kustannuskehitystä suhteessa tärkeimpiin OECD-kauppakumppaneihin (kuvio 3). Nimellisten yksikkötyökustannusten nopea nousu ei välttämättä ole avoimen sektorin kilpailuaseman ja kannattavuuden kannalta ongelmallista, mikäli siihen yhdistyy tuotos- ja vientihintojen samanaikainen kohoaminen. Tästä näkökulmasta on huolestuttavaa, että Suomessa yksikkötyökustannusten nopea nousu osuu yhteen ulkomaankaupan vaihtosuhteen (vientihinnat/tuontihinnat) trendinomaisen alenemisen kanssa.

Ostovoiman tavoin koko talouden yksikkötyökustannus on aggregaattitason muuttuja, joka ei välttämättä kuvaa edustavan toimialan tai yrityksen kannalta relevanttia kustannuskehitystä¹⁷.

¹⁷ Tämä on ilmeisesti yksi syy sille, että yksikkötyökustannusten vaikutukselle vientimenestykseen ei koko talouden tasolla ole saatu vahvempaa empiiristä näyttöä.

Tutkimusten mukaan yksikkötyökustannusten kehityksessä ja heijastumisessa mm. viennin markkinaosuuksiin on huomattavia toimialakohtaisia eroja. Havaittu vientiosuuksien herkkyys yksikkötyökustannusten suhteen on suurempaa työvaltaisilla aloilla ja pienempää korkeaa teknologiaa hyödyntävillä aloilla (Carlin ym. 2001). On myös ilmeistä, että palkkakehityksen eriytyminen toimialoittain korostaa tarvetta yksikkötyökustannusten hajautetulle seurannalle.

Päätelmät

Tässä kirjoituksessa on tarkasteltu viime vuosien palkkaratkaisujen muotoa ja tasoa sekä arvioitu niiden vaikutuksia lähinnä tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan perinteisesti käyttämien mittareiden valossa. Siirtyminen liittokohtaisiin neuvotteluihin on eriyttänyt sopimuskausia ja palkankorotuksia sektoreittain ja toimialoittain. Palkka- ja

kustannuskehitystä näyttäisi kuitenkin ohjanneen ennen muuta poikkeuksellisen voimakas suhdannevaihtelu. Tästä syystä on vaikeaa suoralta kädeltä arvioida neuvottelujärjestelmän muutoksen mahdollista vaikutusta keskimääräisiin korotuksiin ja kustannustasoon. Yksi kirjoituksesta kumpuava alustava päätelmä on, että palkkaratkaisujen eriytyminen korostaa tarvetta hajauttaa myös vaikutusarviointissa käytettäviä indikaattoreita sektori- ja toimialatasolle. Tältäkin osin konkreettiset johtopäätökset jäävät kuitenkin odottamaan huolellisempaa analyysia. ■

KIRJALLISUUS

- Ark, B. van & Stuivenwold, E. & Ypma, G. (2005), Unit Labour Costs, Productivity and International Competitiveness, Groningen Growth and Development Centre, Research Memorandum, GD-80.
- Booth, A. (1995), The Economics of the Trade Union, Cambridge: Cambridge University Press.
- Carlin, W. & Glyn, A. & Reenen, J. van (2001), Export Market Performance of OECD Countries: An Empirical Examination of the Role of Cost Competitiveness, Economic Journal, 111, 128–162.
- Mustonen, J. (2008), Vuoden 2007 TES-kierros: avaus uuteen, Talous & Yhteiskunta, 36:2, 22–28.
- Taylor, J.B. (1979), Staggered Wage Setting in a Macro Model, American Economic Review, 69, 108–113.
- VM (2009), Talousnäkömät ja palkanmuodostus, Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan raportti 22.12.2009, Valtiovarainministeriö.
- VNK (2009), Palkanmuodostuksen kehittämistarpeet, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 3/2009.
- VNK (2010), Talousnäkömät ja palkanmuodostus, Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan raportti 23.6.2010, Valtioneuvoston kanslia.